

Пригоди тричі славного розбійника Пинті

КУПИТИ

Про книгу

«Пригоди тричі славного розбійника Пинті» — перша українська повість про легендарну постать нашої історії. В книгу «Пригоди тричі славного розбійника Пинті» в основу лягли народні перекази про опришків. Для широкого кола читачів.

Олександр Гаврош

ПРИГОДН ТРІЧІ СЛАВНОГО РОЗБІЙНИКА ЛІННІ

БОГДАНОВА ШКІЛЬНА НАУКА

©Видавництво "НК-Богдан"

ISBN 978-966-10-7614-2

Олександр Гаврош

ПРИГОДИ ТРИЧІ СЛАВНОГО РОЗБІЙНИКА ПИНТІ

Братові Юркові —
на згадку про дитячі витівки

Передмова, ЯКУ ВСЕ-ТАКИ ВАРТО ПРОЧИТАТИ

Любі друзі!

Ви вже, мабуть, читали книжку «Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу» — про нашого видатного силача Івана Фірцака (Кротона), який виступав у 64 країнах світу і багато разів перемагав на різних континентах? Ця книжка започаткувала у «Видавництві Старого Лева» серію «Українська сила».

А тепер Ви тримаєте в руках наступну книжку з цієї серії — веселу розповідь про одного з найвідоміших карпатських опришків Григора Пинтю, якого народ назвав Хоробрим.

Пинтя був таким відомим, що указ про його арешт видав сам австрійський імператор, а грошова винагорода була визначена у 500 дукатів — велетенську на той час суму.

Коли ватага Пинті приєдналася до протиавстрійського повстання мукачівського князя Ференца Ракоці II, той сприйняв це з великим захопленням, називаючи розбійницького отамана «славним». Пинтя та його «чорні хлопці» здебільшого діяли на теренах Закарпаття та Прикарпаття.

«Пригоди тричі славного розбійника Пинті» — перша українська повість про цю легендарну постать нашої історії. В її основу лягли

народні перекази про опришків. Де в ній правда, а де — ні, відгадайте самі.

А як знайдете в цій повісті химерні та незнайомі слова — то не минайте їх, а зазирніть до словничка в кінці книжки і з'ясуйте, що вони значать. Так розмовляли опришки.

ЧАСТИНА I

*Ой я в свої мамунцюні єден єдиначок¹,
Або з мене буде газда², або гайдамачок³.*

Розділ перший. ЯК ПИНТЯ СОБІ ДОЛЮ ОБРАВ

Не тепер і не колись, а, мабуть, ще в ті часи, як сам цісар під стіл пішки ходив, не в чужій країні, а в зеленій Верховині народився у селі Три Пеньки нічогенький хлопчик — десь так кілограмчиків зо п'ять буде. Назвали його Григором на честь небіжчика діда — відомого баляндрасника і весільного старости.

Та як уродився, на хрестинах після третьої чарки, за давнім карпатським звичаєм, стали йому до рук різні предмети тицяти. Ану, що візьме малий, то те з нього і буде.

— Ой, візьми папушу, синку! — розповіла мати немовля та й тицяє йому хлібну скоринку. — Ой яка смачна! Ой яка цюця!

Схилилася над ним білолиця молодиця та аж прицмокує від задоволення, аби його здурити. А Пинтя не дурний: у відповідь ногами відбивається. Нащо йому поперек гнути на пісних верховинських ґрунтах?

— Гі! Не буде з нього хлібороба! — радісно гукнув тато, кремезний здоровань з обвітреним, аж забронзовілим чолом, усіяним зморшками. — Буде з нього лісоруб, як і я. Ану, чекайте лиш!

Побіг надвір та й витягнув сокиру з колоди.

— Чи ти здурів, старий, чи що ти є? — вголос заревіла перелякана мати, поправляючи білу хустку. — Хочеш, аби дитина зарізалася?

— Цить, стара! Я знаю, що роблю! — став він сокиркою довкола очей малого водити. Але так обережненько, аби той ручками не дістав. Ану, чи потягнеться хлопчик до лісового ремесла?

— Давай, синку, давай! — стоїть батько над немовлям, морщачи від хвилювання ніс, а гості довкола них згромадилися.

Лиця всіх аж сяють від замилювання.

А Пинтя від такої уваги замовк, зосередився, та як порскне татові на вишивану сорочку святою водичкою зі свого невинного джерельця!

— От капосне! — обтрушується мокрий батько серед хати з кривими вікнами, а всі довкола регочуть, аж за боки тримаються.

— Ні, не буде з нього лісоруба! — сміються люди.

— Певно, буде з нього учений чоловік, — підняв пухкий палець із золотим перснем отець Михаїл. Погладив великий срібний хрест на череві та й підніс до малого молитовник у шкіряній оправі.

Усі відразу припинили: ану, що буде? Невже з Пинтів розумний чоловік колись вийде? То би була новина на ціле село!

Малий справді затих та й став рученята до книжки простягати.

— Ану ж! Ану ж! — мало не плаче з радості мати, склавши руки, як на молитву.

— От, як візьме Святе Писаніє до рук, істинно кажу вам, — бути сьому янгеликові священиком! — впевнено гласить отець Михаїл. Мати як це почула, мало не зомліла від щастя. Цвіте, як ружа в городчику.

Але чи візьме малюк молитовник?

Усі аж навшпиньки повставали, щоб ліпше бачити. В хижі стало тихо, аж чути, як мухи сало гризуть.

Пинтя простяг рученята та й таки вхопив чорну книженцію.

Боже, що тут зчинилося! Всі один одного обіймають, цілують, вітають! Таке, ніби кожен на своїй ниві великий скарб відкопав.

— Ну, кумонько, пам'ятай, що я перша допомагала малого купати! — хвалиться одна з жіночок, кругленька, як діжечка, Катря.

— А я бігла бабу-повитуху кликати! — перебиває її Анця, одвічна суперниця.

— А я...

Старого Пинтю темночубі ґазди по плечах поплескують.

— Но, та ти тепер великий чоловік будеш із таким сином!

— Але носа не задирай! Пам'ятай про сусідів!

— Людкове добрі! — скочив з місця з піднятою чаркою схвильований батько, аж сльози йому на очах блиснули. — Мусимо випити за нашого благодійника, вельмишановного отця духовного Михаїла, та його світлий розум! Якби не він, то ніколи би наш син не став...

Тут усі перевели щасливі погляди із задоволеного розчервонілого панотця на стіл, де лежало немовля. Якраз у цю хвилю малий Пинтя дожовував третю сторінку зі Святого Письма, де йшлося про приїзд Ісуса на ослиці в Єрусалим. Про це повідомляла старовинна гравюра, половина якої ще була не дожованою. Поруч лежало ще п'ять видертих сторінок, які чекали своєї черги бути представленими внутрішньому світові малого ненажери.

— Царице Небесна! — пролунав серед мертвої тиші писклявий голос отця Михаїла. — Сей молитовник мені сам Його високопреосвященство владика Рафаїл подарував! Він дорожчий за вашу корову!

— Ба, хто дорожчий за корову? — не зрозуміли спантеличені газди. — Невже Рафаїл?

Тим часом панотець блискавкою кинувся до стола, що, зважаючи на його кругленьке черевце, було гідним подиву і поваги. Тремтячими руками він випрямляв зіжмакані сторінки, шепочучи: «Господи, прости нам согрішення наша, вольнія і невольнія...»

Подарунок єпископа ледве вирвали всією громадою з рук немовляти, після чого малий Пинтя не на жарт образився і зайшовся диким плачем.

Його превелебність відразу заквапилися додому, притискаючи до грудей свій найкоштовніший скарб з видертими сторінками.

Після того як за ним хряснули двері, відомий п'яниця та добра душа Мирон Кучерявий прорік: «Ні, не буде з цього дітвака⁴ преподобника».

— А що буде? — спитала зайойкана мати, яка за кілька хвилин пережила неймовірну материнську гордість за видатного сина і раптове повернення з панських хоромів у тісну селянську халупу.

— Буде з нього...— тут Мирон задумався і, піднявши кривий почорнілий палець догори, проголосив святу істину: — Буде з нього... Чоловік!

Усі так зареготали, що зчинили ґвалт пси на вулиці.

— Ото голова!— схвально підняли ґазди чарки. — Ай справді, з Пинті буде чоловік. А не жінка!

На тому й порішили: що Бог дасть, те най і буде. Аби лише росло здорове та щасливе. А між тим ніхто за гостиною і не помітив, що малий Пинтя вже знайшов собі забавку.

То була стара глиняна люлька, що її курила цімборашка⁵ матері, яку за щиру усмішку прозивали Зубанею.

Жила вона віддалік од села. Сама як перст. Мала зуби, мов підкови. Точніше, це й не зуби були, а одностайна кістка — як кінське копито. А що Зубаня зналася на травах, то в селі недаремно казали, що вона — ворожка і водиться з нечистою силою. Та Зубаня була доброю з матір'ю Пинті, тож покликали її за куму.

А хрестини тривали мало не до рання.

Доки гості пили та співали, малий в тому неймовірному ґвалті раптом затих. Посмоктуючи люльку, він цілком заспокоївся та й заснув.

Чи то Зубаня якусь таку особливу траву курила, чи, може, малий Пинтя просто втомився боротися за кращу долю. Але так ніхто і не довідався, що ж се означає, коли немовля обирає не хліб, не інструмент і навіть не книжку, а відьмацьку люльку.

*Та іще ня⁶ ніхто не бив і не буде бити,
Поки буду бирувати⁷ топірець носити.*

Розділ другий. ЯК ПИНТЯ РОДИНУ ШАНУВАВ

Чи то Пинтя так розгнівав небесні сили за те, що єпископів дарунок подер, чи, може, щось інше на світі сталося, але впала на Верховину холера. Та така страшна, що забрала силу-силенну

людей, а поміж них і батьків Пинті — добросердих селян, що, окрім щоденної важкої праці, нічого в житті не зазнали.

Тож залишився він круглим сиротою, а позаяк мав самотню хресну матір (по-карпатськи — нанашку) Зубаню, то взяла вона хрещеника до себе.

Як-не-як, удвох воно веселіше. Недарма й люльку одну потягували.

А що ріс Пинтя недобрим, як гірка редька, то завжди був битий.

Каже йому Зубаня:

— Григоре, дитинко, ану, поки я до лісу по трави — позирай за обідом, аби не википів.

Лише за нанашкою хвіртка блисне, як Пинтя видереться на оборіг⁸, простягне ноги та й пищалку⁹ собі чинить. А далі на ній виграє, аж поки всі горщики не згорять.

Прийде втомлена Зубаня з лісу, а в хижі все аж чорно. Дим такий, як на пожежі.

— А дідько би тебе вхопив, малий нечестивцю! — біжить вона з тичкою за Григором. — Ба, що тепер будемо їсти? Хіба що тебе!

Та й цокотить хижо своїми зубами. А зубки в неї нівроку — як у коняки. Пинтя вихором летить із сіна, та все одно кілька разів дістане дрючком по плечах.

— Нанашко, не можна сироту бити! Будете гріх мати! — верещить він як недорізаний на всю долину.

— То ти так мені помагаєш, капосний урвителью? — лається Зубаня. — Так мені віддячуєш за мою доброту?

Ся історія повторюється щодня на різні лади. Якщо нанашка благає його чогось не чіпати, то він обов'язково туди залізе з головою, а якщо попросить щось зробити, то ані пальцем не кивне. Не дитина, а кара Божа!

Але якось воно було. І дні бігли за днями, місяці за місяцями, а там і рочки приспіли. Ріс Пинтя, як верба з води. Уже й парубійком став. Нівроку на харчах нанашки відгодувався. Буде з нього хлоп на ціле село.

Якось прийшли в гості до Зубані дві її подружки з третього села — Глуханя і Сліпаня. Такі самі відьми-босоркані, як і вона. Тільки що зуби менші.

Замкнулися звечора в коморі та щось собі роблять, шепочуться тихо.

А Пинтя — не в тім'я битий, та ще й до всього цікавий — і собі хоче знати про відьмацьку раду.

Заліз на стріху, а звідти — на горище, відкрив ляду та й дивиться згори, що в коморі діється. Бачить: сидять три ворожки біля лантухів з картоплею, щось у глиняній долівці¹⁰ копають. Вирили ямку і схилилися над нею.

Пинтя аж голову вистромив, аби ліпше роздивитися.

— Тихо! — каже Глуханя. — Щось нагорі скрипнуло!

— Тобі все щось дурне чується! — відказує Сліпаня. — Вуха треба мити!

— Не бурчи! — штовхнула її кулаком Глуханя. — Ліпше зернятка точно кидай у ямку!

— Ану цитьте, баби дурні! — зашипіла на них Зубаня. — А то мені дітвака збудите. Тоді нам життя не буде! Ви ще не знаєте мого хрещеника. Ой, морило би його, морило!

На такі слова Пинтя гордо заусміхався.

— Раз! Два! Три! — проказали босоркані разом і почали загрибати ямку.

— Кожній — по одній, — подивилася на своїх подруг Зубаня. — Ти три кинула? — запитала вона грізно Сліпаню.

— Не мели дурниць! — огризнулась та. — Ти ж знаєш, що я бачу, як орел!

— Я питаю тебе, Сліпаню, не чи ти добре бачиш, а чи вмієш рахувати до трьох?

Тут зареготала Глуханя.

Зі злості Сліпаня вхопила горщик та й — трісь! — куму по голові.

Та від несподіванки аж рота відкрила.

— Тихо будь! — знайшла виправдання Сліпаня. — Дітвака збудиш!

«Ну й бабиська!» — ошелешено дивився на все це згори Пинтя.

— Добре, дівки! — скомандувала Зубаня. Вона, видно, була в них за старшу. — А тепер пропустимо чарочку сливовички. А потім собі файно закуримо: я такої травиці вчора нарвала!..

Пинтя тільки головою хитав від побаченого. Бабці собі добряче випили, задиміли і... задрімали.

А з ямочки тим часом почало пробиватися зілля. Три квіточки росли просто на очах. Були вони наче звичайні ромашки.

І тут легінь зрозумів, чому їх три.

— От, кляті босоркані! Для себе зготували, а про дитину й забули! Теж мені нанашка! — розгнівався він та й став гадати, що вони з тим зіллям будуть робити.

— Вставайте, дівки! — розплющила раптом око Зубаня. — Діло поспіло!

Глуханя і Сліпаня, як на команду, підняли голови. Далі вони втрюх зігнулися над квіточками і почали щось жебоніти.

Пинтя так вихилився з горища, аби хоч щось розчути, що мало звідти не вивалився.

— То, кажеш, сестрице, воно придасть сили? — звернулася Глуханя до Зубані.

— Будеш себе чути, як одданиця¹¹! Ліпше, як у сімнадцять років! — запевнила та.

— То й любощів захочеться? — почухала бородавку на носі Сліпаня.

— Голодній кумі одно на умі! — сплюнула ґаздиня. — За любощі не знаю, але сила в тілі буде — дай Боже! Гори можна звернути!

Аж тут заспівав сусідський півень.

— Поспішіть, дівчата! Вже когут піє, — приклала руку до вуха Глуханя.

— Глухий як не почує, то вигадас! — невдоволено буркнула Сліпаня.

— Та цитьте, бісове поріддя! — махнула кулаком перед їхніми носами Зубаня. — Будемо зілля варити!

Але було вже запізно. Бо Пинтя так вихилився з горища, що втратив рівновагу і з криками, стогонами та прокльонами покотився звідти по драбині аж під ноги заціпенілим босорканям.

— Гвалт! Рятуйте! Злодії! Нечиста сила! — заверещали не своїм голосом бабці. Пинтя тим часом скористався збентеженням та метушнею і, вхопивши три відьмацькі квітки у жменю, прожогом кинувся з комори.

— Грабують! — в один голос заверещали ворожки, побачивши, що зілля поцупили в них просто з-під носа.

— За ним! — скомандувала Зубаня.

— Кумонько, хапай віник! — крикнула Сліпаня. — Ми сього злодійчука скоро на мітлі доженемо!

— На біду, так учора нею тріпала сього нечестивця, що держак зламався.

— Ой горе-горе! Утече голодранець! А з ним — і моя силянка! — заломлювала руки Глуханя.

Уже сіріло — помалу займалася Божа днина. Сусідський півень був вельми подивований незвичною картиною: городами на гору біг босий Пинтя, тримаючи в руці три ромашки, а за ним на порядній відстані одна від одної мчали три бабці. «То, певно, якісь кінні перегони без коней, — крутив оком півень. — Шкода, що так рано, а то би й мої дурні кури щось розумне побачили».

Та переможець уже визначився. Чим вище легінчук підіймався, тим більше босоркані від нього відставали. Нарешті вони зупинилися, махаючи йому вслід кулаками, важко дихаючи і вигукуючи лайки, яких наші гори ще не чули.

Пинтя зупинився аж під лісом. Усе тіло його боліло. І від падіння з горища, коли перерахував ребрами щаблі на драбині, і від нестримного бігу. Упав він на траву та й задумався, що далі робити. Як у світі жити сироті убогому?

«І чого я такий дурний? — міркував Пинтя. — Справді, якийсь виродок, а не дитина! Най би собі бабці силу дістали! Мені що —

шкода? А я би собі щось інакше придумав!» Далі глипнув на квітки, які від таких пригод трохи прим'ялися. «Ба ні! — обережно засунув їх за пазуху. — Цікаво, що ж за силу дає оте чортове зілля?» — широко позіхнув, закрив руки за голову та й вирішив трохи спочити.

Через хвилику Пинтя спав, аж носом висвистував.

*Та й будемо, товаришу, гуляти, гуляти,
Хліб із торби витягати, на камені спати.*

Розділ третій. ЯК ПИНТЯ ПІШОВ У СВІТИ

З будили Пинтю вівці. Було далеко пополудні, і сонце вже припікало.

Одне біле ягня скубло траву мало що не на ньому.

— Йди геть, дурне! — відмахнувся легінь від мокрої овечої морди.

— О, та ти живий, хлопику! — гукнув Пинті вівчар, який сперся неподалік двома руками об пастушу ґирлигу. Широкий ремінь обвивав його міцний стан. На маківку була зсунута засмальцьована крисаня¹², що втратила від дощів свій колір. То був Янко Причмелений, якого в селі вважали дурником. Бо мав уже років тридцять, а дівчат десятою дорогою обминав.

— А чого б се я мав умирати? — нахмурився Пинтя, згадуючи нічну пригоду.

— Бо спиш як убитий! — усміхнувся довготелесий і худий як тичка Янко. — Так і життя проспеш, неборачку! Ходи, я вже юшку зварив. Посьорбаємо удвох.

На галявині посеред ліщини справді вже димів на вогні казанок.

Янко був диваком. Більше тримався хащі, як села. Людей сторонився. Казали, що і спить тут, у лісі.

«А може, і сей — нечестивий?» — пильно роздивлявся Пинтя вівчаря, доки той розкладав хустину з пастушим харчем.

— Ану глянь, хлопику, що там з юшкою? — попросив Янко, краючи кукурудзяну хлібину.

Пинтя підійшов до киплячого кїтлика і раптом, швидко витягнувши з-за пазухи уже геть зів'ялі квітки, кинув їх до окропу.

— Ну що там? — нетерпляче гукнув Янко. — Неси казанок!

— Най ще трохи покипить, — Пинтя стояв над вогнем як зачарований.

Коли юшка трохи вистигла і її вже можна було споживати, серце Григора аж стрепенулося від страху.

Дерев'яною ложкою Янка вони сьорбали її по черзі.

— Ой добра страва! — нахвалював юшку пастух. — Що то значить — зварена в лісі! Тут і смакує ліпше!

Але більше десяти ложок він не осилив. Певно, їдець із нього був кепський, тому й худий був як жердина.

— Янку, їж! — напосідав на нього Пинтя. — Будеш сильним як дуб!

— А пощо мені бути сильним, — ласкаво усміхнувся до нього небесними очима вівчар. — Чого мені боятися? Пастух — безгрішне створіння. Нема людей — нема і гріхів. Все лихо — від них. А я тут один із Богом та цими овечками. Божа правда сильніша за людську силу.

«Дивний сей Янко», — думав Пинтя, наминаючи чарівну юшку, аж за вухами лящало. Ба, чи чарівну? А може, зілля треба було варити за особливим рецептом?

— Я бачу, хлопику, ти й сільничку з'їси! — заусміхався Янко, витягнув пищалку та й заграв собі від душі тужливої верховинської пісні.

Хоч який голодний був Пинтя, але цілий казанок юшки таки не міг проковтнути. Їв, доки черево витримувало. А вже як відчув, що зараз лусне, поклав ложку вбік. Половина юшки й так залишалася.

— Не журися! — перехопив засмучений погляд парубійка вівчар. — Песик доїсть! За нього теж треба дбати!

Не встиг Пинтя заперечити, як вівчар свиснув чорного кудлатого Люципера, і той завзято почав хлебтати чарівну страву. То був

справжній пастуший собацюра з великими зубастими щелепами, що й на вовка один може ходити.

«Ой, бачили би оте босоркані! — почухав потилицю Пинтя. — Вони би мені сто чортів показали! А зрештою, що їх показувати, коли тут навіть пес має сатанинську прозивку!»

Будь-яка війна закінчується миром. Набивши черево по саму зав'язку, парубійко став думати, як йому з'явитися на очі нанашки. «Е-е, попрошу вибачення, — міркував він. — У Зубані добре серце. Та і я їй — як-не-як родина».

Пинтя попрощався з Янком, погладив Люципера (хтозна, як ті бісівські чари можуть на пса вплинути?) та й, весело насвистуючи, почимчикував у долину.

Вдома нанашка вже його виглядала. Глуханя і Сліпаня подалися на своє село, і Зубаня була чорніша за хмару і зліша за турка.

— Нанашко... — мовив винувато Пинтя, бочком входячи до хижі, а двері, про всяк випадок, залишаючи відчиненими.

— А-а, прийшов халамидник! — кинулася вона до нього.

— Та то я з переляку зробив! — почав Пинтя виправдовуватися. — Ударився сильно головою об долівку — от мені і замакітрилося.

— Так тобі й треба, задрипанцеві! Будеш знати, як шанованих людей підслуховувати! Де квітки? — підступила вона до самого обличчя Пинті, тримаючи в руці замашного дрючка.

— Тут! — проказав Григір, витягуючи із пазухи три ромашки, які завбачливо нарав у сусідському городі.

— Ну, гляди мені! — задоволено мовила Зубаня, хапаючи квіти своєю кістлявою рукою. — Се тобі було останнє попередження. Більше тебе, гаспида, терпіти не буду!

Баба замкнулася в коморі, передбачливо зачинивши знизу і горище. Але Пинтя вже був нагорі — він проскріб щілину між дошками і спостерігав.

Зубаня відклала дві квіточки набік, вголос проказавши: «Сестрицям!» — і заходилася варити відвар із останньої ромашки.

Коли все було готове, вона сіла на скриню і стала його пити, тримаючи горня двома руками, як на якійсь церемонії. Допивши, закурила люльку і півгодини подрімала. А далі встала, обійняла скриню двома руками та й заходилася її підіймати.

— Здурила стара чи що? — вирячив очі Пинтя. — Та сю скриню й два хлопи не піднесуть. А може, і сусідські ромашки чарівні? Видно, на голову діють...

Тут щось голосно хряснуло. Мабуть, у попереку в Зубані, яка себе уявила справдешнім Котигорошком.

— А бодай би тебе підняло і гепнуло, балаболе! — мало не завила вона від болю і люті. — То ти мене, стару жону, обманув як останнього дурника! Де ти є, негіднику?!

Пинтю мов вітром здуло з горища.

— Нанашко, може, ви відвар недосолили? — жалібно протягнув він з вікна.

— Ой, я тебе зараз посолю-засолю! Такий смачний будеш, аж пальчики оближеш! Аби я твої ноги більше в своїй хижі не бачила!!! — гаркнула Зубаня, аж сусідські кури переполошилися.

— Нанашко, не женіть мене! Я вже буду чесний! — просив Пинтя ангельським голосочком.

— Все! Мого терпіння на тебе нема! — трималася за скривлений поперек Зубаня. — Я тебе годувала, доки ти був дітваком. Перед покійними кумами моя совість чиста. А тепер ти вже он який батяр! Тобою скоро орати можна буде! Щезни, бідо несамовита!

— Не проганяйте мене! Я ще буду великим чоловіком! Про мене сам цісар знатиме!

— Великим розбишакою ти будеш, а не чоловіком! — гукала з серця Зубаня. — Тьху!

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

КУПИТИ